

Ib Katznelson

Lad ham dø

2-årig i Ravensbrück og Theresienstadt

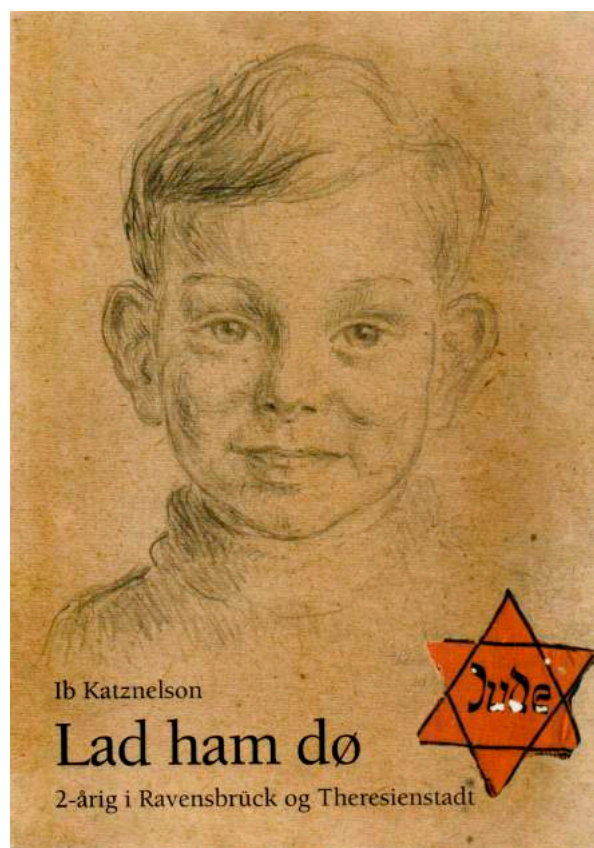
Syddansk Universitetsforlag, 2017

Af Margit Warburg

Bogens omslag er en blyantstegning af en almindelig dansk dreng fra 1940'erne eller 1950'erne. Drengen er kortklippet og med skilning. Omslaget er brunmeleret og ligner karduspapir, og det forstærker det historiske indtryk. Tegningen er da også fra februar 1945, mens både tegneren og drengen var i Theresienstadt. På det tidspunkt var Ib Katznelson fire år og havde været i en lejr siden oktober 1943, og bogen er beretningen om hans og familiens år under krigen.

Det er en bevægende bog, og kilderne til den er samtidig utrolig grundigt og samvittighedsfuldt gennearbejdet. Forfatteren har ingen personlig erindring om perioden, men har interviewet sine forældre og sin moster samt fundet belæg (eller manglende belæg) for deres erindringer gennem andre skriftlige og mundtlige vidnesbyrd. Han har desuden været i arkiverne, han har besøgt de forskellige kz-lejre, og så har han læst den relevante litteratur. Når Katznelson er usikker på en oplysning, diskuterer han den frem og tilbage, men ender ikke altid med at drage en konklusion, for det er ikke altid muligt at afgøre, hvad der er sket i det konkrete tilfælde. Denne usikkerhed passer godt sammen med det tilsyneladende arbitrære i nazisternes jødeaktioner. Hvorfor kom for eksempel nogle af de anholdte i oktober 1943 til Horserødlejren og andre til Dagmarhus?

Familien Katznelson forsøgte at flygte til Sverige, men de blev stukket og endte i Horserødlejren.

Man kan få et ganske godt indtryk af hverdagslivet i lejren gennem en række gengivne breve, som hans mor skrev til mormoderen hjemme i København. På det tidspunkt har hans mor tilsyneladende været forholdsvis ubekymret. I hvert fald skriver hun, at det ville være dejligt, hvis hun kunne få tilsendt "en lille smule Pudder og en Kvast". I november 1943 blev mor og barn sendt til Ravensbrück, mens fa-

deren først blev ført til Sachsenhausen og i januar 1944 til Theresienstadt. Ravensbrück var kun for kvinder, og her blev de først anbragt i en lille bitte celle i et fængsel sammen med Corrie Meyer og hendes to børn. Det var fuldstændig uforståeligt, men meget heldigt, at de ret hurtigt blev flyttet til en prominent afdeling af fængslet. Og jøder eller ej – juleaften skulle fejres, og de fik fat i noget hindbærlimonade og en bid knækbrød med honning.

På et tidspunkt blev lille Ib meget syg af difteri, og han blev flyttet til sygeafdelingen. Hans mor vidste ikke, hvor han var flyttet hen eller i det hele taget, om han levede. I januar 1944 blev de andre danskere overført fra Ravensbrück til Theresienstadt, og moderen sad i enecelle uden viden om, hvor hendes mand og barn var. På et tidspunkt fik hun sin to-årige syge, underernærede dreng tilbage fra sygeafdelingen, og nu kunne han kun tale tysk. Så blev hun selv syg og kunne ikke tage sig af sin søn, og de blev begge indlagt i Ravensbrücks infirmeri med voldsom difteri og uden nogen appetit. Det er fra denne tid, bogens titel *Lad ham dø* stammer. En af de andre fanger anbefalede moderen at redde sig selv og at opgive sin søn.

I april 1944 fik de pludselig at vide, at de skulle med en transport. Både mor og barn var stærkt afkræftede – hun var så svækket, at hun ikke engang kunne løfte sin søn to centimeter over jorden. Endestationen viste sig at være Theresienstadt. Her skulle de aflevere deres værdigenstande, og moderen fik en kvittering, som er afbilledet i bogen. En sådan kvittering husker ikke bare læseren på tysk grundighed, men også på, hvor gennemtænkt lejren var. Når man får en kvittering, forestiller man sig, at man bliver opfattet som et ligestillet menneske.

I Theresienstadt blev forældrene genforenet, men mor og barn blev straks indlagt på hospitalet. Da de senere kom lidt mere til kræfter, flyttede de sammen med den øvrige familie – dog opholdt Ib sig først i nogen tid på et børnehjem, for han havde fået tuberkulose. Den nu treårige Ib boede sammen med

sine forældre, sin morfar, sin moster og sine farforældre på i alt 20 kvadratmeter. Men uanset sygdom og de trange vilkår var danskerne dog bedre stedt end mennesker fra alle andre lande: De blev ikke transporteret videre til Auschwitz, og fra februar 1944 modtog de Røde Kors-fødevarerpakkerne.

Familien Katznelson fik ikke udleveret pakker i starten, men der fandtes overskydende pakker, der var sendt til de danskere, der var døde, inden man havde hørt om det i København. Pakkerne blev administreret af rabbiner Friediger, og Ib Katznelsons far henvendte sig derfor til rabbineren og spurgte, om han kunne få nogle nødforsyninger. Men Katznelson fik et vredt nej fra Friediger, og det tolkede han som, at Katznelson-familien ikke var fin nok i rabbinerens øjne. I januar 1945 blev der foretaget en underskriftsindsamling mod Friedigers egenrådige pakkeudlevering, og det kunne tyde på, at der var noget om det. Selv under forhold med så megen lidelse og angst blev de sociale skel opretholdt.

Ib Katznelsons omhyggelige dækning af bestræbelserne fra officiel dansk side på at finde hans familie og hjælpe den er imponerende. I det hele taget gennemsyres hele bogen af hans behov for at finde ud af præcis, hvad han og hans familie gennemgik dengang. Han opsøger for eksempel den hollandske dame, der tegnede den blyanttegning af ham, der er på bogens omslag.

Ib Katznelson og hans familie blev hentet af De Hvide Busser den 13. april 1945 og kørt gennem Danmark direkte til Sverige. Først efter besættelsens ophør kunne de komme hjem til deres lejlighed, som stod ret uberørt.

Lad ham dø er betydeligt udvidet i forhold til den kortere erindringsbog om samme periode, som Ib Katznelson skrev til sine børn og børnebørn i 2003 (anmeldt i *Rambam* i 2006). *Lad ham dø* adskiller sig markant fra andre erindringsbøger, for forfatteren må bygge på de voksnes erindringer om ham selv, men det specielle ved denne bog er også, at

den veksler mellem familiens personlige oplevelser og en historisk kildekritisk redegørelse. Bogen føjer brikker til den allerede store historiske viden om forholdene for de danske jøder, som blev sendt i koncentrationslejre, og giver samtidig et indfølelse billede af en familieskæbne.

Stort set ingen vendte hjem fra kz-lejrene uden både fysiske og psykiske skader. Det gælder også Ib Katznelson, som sidst i bogen skriver, at han stadig må døje med eftervirkningerne.